

6 Opkanne (Riemst): paleolithische vondsten op de Plattenberg [Patrick M.M.A. Bringmans, Albert J. Groenendijk & Pierre M. Vermeersch]⁵

In het kader van het onderzoeksproject "Archeologische Zone Riemst" van de Katholieke Universiteit Leuven, in samenwerking met de gemeente Riemst, het Provinciaal Gallo-Romeins Museum te Tongeren en het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, ondemeemt de Heer Albert J. (Kim) Groenendijk archeologische prospecties in de gemeente Riemst. Regelmatig wordt hij vergezeld door de Heer Ivo Thijs, Schepen van de Gemeente Riemst en bezieler van heel wat archeologisch onderzoek in Limburgs Haspengouw.

Zo werd er op de Plattenberg te Opkanne (Riemst) een zevental paleolithische vondsten gedaan. Het gaat hierbij om oppervlaktevondsten die alle volledig wit gepatineerd zijn, met hier en daar roodbruine roestsporen die het gevolg zijn van contact met de ploegschaar. Het lithisch assemblage bestaat uit 4 dikke afslagen van ongeveer 5 cm lengte, 1 afslag van ca. 7 cm lengte, 1 zeer dikke afslag van ongeveer 11 cm lengte en 1 vuistbijl (fig. 4) van ca. 8,5 cm lengte. Deze lithische artefacten werden telkens met een harde percussietechniek geproduceerd. Langs de boorden van de artefacten zijn er verder allerlei cryo-retouches te zien,

⁵ Laboratorium voor Prehistorie, Redingenstraat 16bis, 3000 Leuven.

die hier en daar zelfs zeer grof zijn. Ze vallen op door een duidelijk mindere mate van patinerings dan de rest van de dorsale en ventrale vlakken.

Veruit het belangrijkste artefact uit dit assemblage is de ovale vuistbijl (8,5 cm x 6,5 cm x 2,3 cm). Het betreft een fraaie, goedbewerkte, platte vuistbijl (fig. 4). De boorden van de vuistbijl zijn niet afgerond en spreken dus tegen een verre verplaatsing na de depositie van het werktuig door de prehistorische mens. Er is echter één grote recente beschadiging bij de punt van de vuistbijl, waaruit blijkt dat de oorspronkelijke kleur van de vuistbijl blauw-grijs moet zijn geweest. Hij is relatief breed en lang, met een afgeronde, snijdende basis en een symmetrische punt. Er is een aantal step-fractures op één vlak van de vuistbijl waar te nemen. Maar voor het overige wijzen alle afslagnegatieven op een goed gecontroleerde afslagstechniek. Er zijn relatief veel tamelijk brede en lange doorlopende afslagnegatieven, met daarop kortere afslagen, waarvan sommige in hing-fractures eindigen. De afslagnegatieven zijn vlak met diffuse slagbultindrukken en weinig geprononceerde slaggolven.

De chronologische toewijzing van deze paleolithische vondsten blijft onduidelijk, vermits noch enige stratigrafie, noch typologie van de artefacten uitsluitel kan geven. We kunnen er dus niet zomaar van uitgaan dat de vondsten van de Plattenberg in Opkanne (Riemst) tot het zogenaamde "Acheuleaan" behoren. We moeten steeds voor ogen houden dat de initiële vorm van een vuistbijl afhangt van de beschikbare grondstoffen (meestal vuursteen), de wensen en de technologische vaardigheden van de prehistorische werktuigmaker en de toenmalige lokale omstandigheden. Verder kan de vorm van een vuistbijl ongewild veranderd worden door primair gebruik, post-depositionele veranderingen en beschadigingen. De combinatie van deze factoren mondt uit in de vaststelling, dat een typologische en technologische vergelijking van vuistbijlen altijd relatief is. Ook moeten we vaststellen, dat de precieze functie van de vuistbijlen en de rol die ze speelden binnen de originele assemblages ons nog steeds grotendeels ontgaan.

In de beide Limburgen konden er echter enkele zeer belangrijke Neanderthal-sites opgraven worden, die ook van groot belang kunnen zijn voor de chronologische omschrijving van de vuistbijltechnologie. Denken we bijvoorbeeld maar aan de site van Maastricht-Belvédère (Roebroeks 1988), waar o.a. een fraaie Mncique-vuistbijl gevonden werd. Maar ook te Veldwezelt-Hezerwater (Bringmans e.a. 2003) werd er o.a. een vuistbijlfragment aangetroffen.

De nog vaak gepostuleerde tegenstelling tussen "kernwerktuigen-assemblages" uit het Oud-Paleolithicum en de "afslagwerktuigen-assemblages" uit het Midden-Paleolithicum gaat in onze gebieden niet langer op. Onk andere auteurs, zoals bijvoorbeeld C. Gamble (1986),

zagen reeds eerder geen fundamentele tegenstelling tussen het Oud- en het Midden-Paleolithicum in Noordwest-Europa, vermits heel vaak enkel maar het aan- of afwezig zijn van vuistbijlen als criterium geldt voor het toewijzen aan het Acheuleaan of niet. Het ontbreken van vuistbijlen kan echter ook andere oorzaken hebben dan louter "culturele".

De vondst van de vuistbijl van de Plattenberg te Opkanne (Riemst) is de stille getuige van het efemere verblijf van de prehistorische mens op een bepaalde plek in het landschap. Deze multi-purpose werktuigen, die waarschijnlijk gebruikt werden om vlees te snijden, huiden af te schrapen en beenderen te doorboren, gunnen ons een vluchtige blik op de technologische vaardigheden van onze soortgenoten, vele duizenden jaren geleden, hier in onze gebieden.

Het Acheuleaan komt pas vanaf 750000 jaar geleden sporadisch in Europa voor, dus ongeveer 1.000.000 jaar later dan in Afrika, maar dan wel in een meer ontwikkelde vorm. In Azië moet het "echte" Acheuleaan reeds voor 1.000.000 jaar geleden aanwezig geweest zijn. Dateringsproblemen bemoeilijken echter nog steeds een strakke omschrijving van het chronologisch kader.

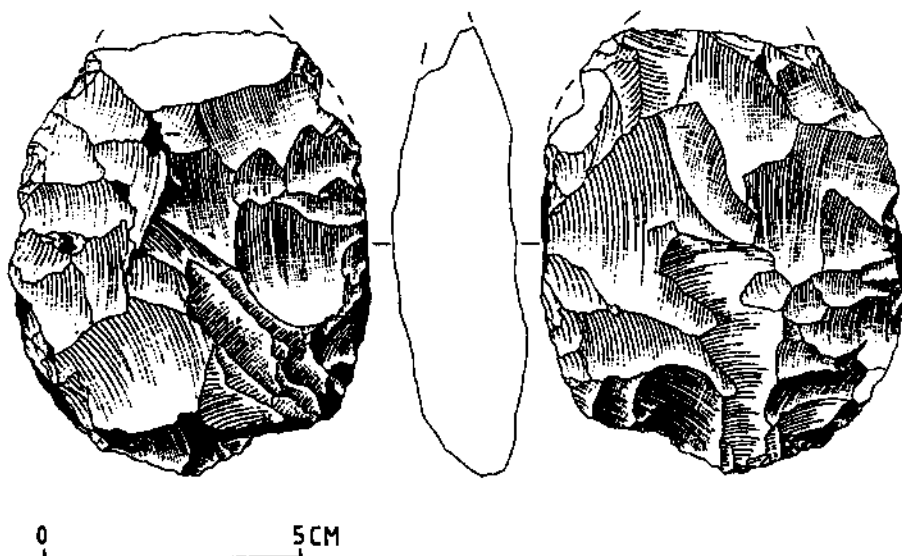

Fig. 4: Opkanne, Plattenberg: vuistbijl.

De lithische industrie van Geshar Benot Ya'aqov (Israël), die nu rond 780.000 jaar geleden gedateerd wordt en tot het Acheuleaan gerekend wordt, vertoont reeds een aantal technologische innovaties, zoals bijvoorbeeld de Levallois-techniek, die daar voor de eerste keer buiten Afrika gedocumenteerd werden en die pas later op de Europese sites aangetroffen worden (Goren-Inbar e.a. 2000). Ook het systematische gebruik van grote afslagen voor de productie van vuistbijlen en de aanwending van zachte percussie werden voor het eerst te Geshar-Benot Ya'aqov vastgesteld.

Ditzelfde "ontwikkelde" Acheuleaan zal rond 750.000 geleden in Europa zijn intrede doen. We moeten dus vaststellen, dat samen met de eerste vuistbijlen, ook de Levallois-techniek reeds in Europa geïntroduceerd werd. Men kan zich dan ook terecht de vraag stellen in hoeverre dit "ontwikkelde" Europese Acheuleaan eigenlijk wel van de zogenaamde "Midden"-Paleolithische lithische industrieën verschilt. Want zowel vuistbijlen als grote "bifaciale" werktuigen en zeker ook de Levallois-techniek maken toch een zeer belangrijke component uit van de klassieke "Midden"-Paleolithische industrieën.

Lit.: P.M.M.A BRINGMANS, P.M. VERMEERSCH, F. GULLENTOPS, A.J. GROENENDIJK, E.P.M. MEUS, J.-P. DE WARRIMONT & J.-M. COROY, *Preliminary Excavation Report on the Middle Palaeolithic Valley Settlements at Veldwezelt-Hezerwater (Prov. of Limburg - Belgium)*, in: *Archeologie in Vlaanderen* 7, 2003, 9-30; C. GAMALE, *The Palaeolithic Settlement of Europe*. Cambridge, 1986; N. GOREN-INBAR, C.S. FEIBEL, K.L. VEROSUB, Y. MELAMED, M.E. KISLEV, E. TCHERNOV & I. SARAGUSTI, *Pleistocene Milestones on the Out-of-Africa Corridor at Geshar Benot Ya'aqov, Israel*, in: *Science* 289, 2000, 944-947; W. ROEBROEKS, *From Find Scatters to Early Hominid Behaviour: A Study of Middle Palaeolithic Riverside Settlements at Maastricht-Belvédère (The Netherlands)*, in: *Analecta Proehistorica Letdensia* 21, 1988, 1-196.

* ARON bvba.